

פרפראות בפרשה

לעילוי נשמת
הרב חפץ בן אסתר זצ"ל

סיון התשפ"ה

מפטיר וְהָיָה מִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (הושע ב)
פרקי אבות פרק ו'

פרשת במדבר – חג שבועות

עלון פרפראות בפרשה וחידושי תורה מ'א' ועד ת' על פרשת השבוע עניינא דיומא מפרשי ומדרשי חז"ל

התשובות מסודרות לפי סדר א-ב

בפרשת במדבר 159 פסוקים = הִבְיָאֵנִי אֶל בֵּית ה' וְדַגְלוּ עָלַי אֹהֲבָה. (שה"ש ב ד)

אִמְרַת פְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל אֵעִיל יְתִי יִי לְבֵית מַתִּיבַת מִדְרָשָׁא דְסִינִי לְמִילָף אֲוִרִיתָא מִפּוּס מֹשֶׁה סְפָרָא רַבָּא וְטִיקֶס פְּקוּדֵי קִבְלִית עָלֵי בְּחֻבָּתָא וְאִמְרִית פֶּל דְּפִקִּיד יִי אֲעִבִיד וְאֲשַׁמְלַע. (תרגום) חִיבָה גְדוּלָּה חִיבָבֵן הַקְּבִי"ה שְׁעָשָׂא דְגָלִים כְּמַלְאכֵי הַשֶּׁרֶת כְּדִי שִׁיחִיו נִיכְרִין. וּמִנִּין שְׁהוּא אֹהֲבָה לְיִשְׂרָאֵל! שְׁכָן שְׁלֵמָה אֹמֵר (שה"ש ב ד) הִבְיָאֵנִי אֶל בֵּית ה' וְדַגְלוּ עָלַי אֹהֲבָה. (במדבר רבה ב ג)

הטעם שחג השבועות לא מפורש בתורה באיזה תאריך יחול כמו בשאר החגים אלא רק תלוי בספירה. דהנה נצטוונו במצות לימוד התורה: **וְהָיָה בַּיּוֹם וְלֵילָה** יהושע א' ח' כתב בעל גור אריה, היות והתורה היא למעלה מן הזמן, על כן אין זמן מיוחד ללימודה כשאר המצוות שיש להם זמן, ע"ש. ולפי זה יונח לנו גם כן מה שנאמר: **וְהָיָה בַּיּוֹם וְלֵילָה**, הנה הוא שלא כסדר הזמן הנבאר מששת ימי בראשית, לילה קודם ליום. אבל הוא להורות, עניין התורה הוא דבר שאינו תחת הזמן, רק למעלה מן הזמן. ותתבונן בזה, מה דהוא מרבנן יזיף ביממא ופרע בלילה. פירוש - היה לו חוק קבוע ללמוד כך וכך ליום, ופעמים שהיה טרוד ביום ולא היה יכול להשלימו, והיה משלימו מיד בלילה. (ערוכין סה א). ואם כן, לפי זה יש לומר גם כן הטעם, דמשום הכי לא תלה זמן נתנית התורה בימי החודש, כי ימי החודש המה זמניים, רק תלה קביעתו במספר שסופרין ישראל עד יום החמשים, מספר חמשים מורה על למעלה מן הזמן. ותתבונן עוד, שזהו שדרשו חז"ל על פי קבלתם **וְעָבְדוּ לְעֵלִים** הנאמר אצל העבדים (שמות כא ו) הכוונה עד היובל הוא שנת החמשים (קידושין טו א) הוא ממקום שאינו נגבל בזמן, על כן אפקיה בלשון **לְעֵלִים**, שהוא מבלי הגבלת הזמן. ועל כן לא ביארה התורה בפירוש 'ועבדו עד היובל', רק אפקיה בלשון 'לעולם', להורות הטעם, דהנה 'אוזן' ששמעה על הר סיני כי לי בני ישראל עבדים', לעבדו יתברך שמו בעסק התורה ביום ובלילה שהתורה היא למעלה מן הזמן, 'והלך זה וקנה אדון לעצמו', על כן 'תרצע' (קידושין כב ב), 'ועבדו לעולם', עד בא היובל נקרא 'לעולם', שהוא למעלה מן הזמן. הנה ניתקן העבד הישראלי ששב לאחוזתו למעלה מן הזמן, הבן. ממילא תתבונן סוד היובל, למעלה מן הזמן. על כן יום נתנית התורה שהוא למעלה מן הזמן, לא נקבע לימי החודש זמניים, רק במספר חמשים, סוד היובל, למעלה מן הזמן. (בני יששכר - סיון)

- חג השבועות אינו חל אלא בימי אבד", רמז **אבדו גוים מארצו** (תהלים י טז) על שלא קבלו התורה.
- ישתדל לחדש חידושי תורה בחג הקדוש הזה כי הוא סימנא טבא לכל השנה, ואם לאו בר הכי הוא נקוט מיהא ללמוד או לשמוע איזה חידוש אשר לא ידעו מקודם כמו שכתב בספר כף אחת סימן כ"ב אות ח'.
- לימוד התהילים בשבועות יעלו בירצון ביותר כי ביום הזה נח נפשיה דדוד מלך ישראל והוא הילולא דיליה.
- נוהגים לשטוח עשבים, היינו עשבי בשמים דהן מיני שושנים כמו שכתב הבאר היטב שם, והטעם פשוט זכר למה שאמרו בשבת דף פ"ח דעל כל דיבור נתמלא כל העולם כולו בשמים, וטעם זה הביאו בקמח סולת מפי השמועה, ורמז לדבר **וְהָיָה נִתְּנָה בְּשׁוֹשַׁן**.
- במנהג שנוהגים לאכול חלב בשבועות ואחר כך בשר, כדי להורות דאנו מבדילים והמלאכים לא הבדילו ולכן לא זכו לתורה וזכינו אנחנו.
- מי שאינו יושן בלילה הזאת יהיה לו לסימנא טבא דלא ינום ולא ישן מזלו ומובטח לו דישלים שנתו, וזוכה לבנים ובני בנים תלמידי חכמים, ועושה תיקון לשכינה, ומתקן פגם הראות. (מועד לכל חי סימן ח' חודש סיון)

רמז בפרשה לחג מתן תורה - בשני מקומות בתורה נרמזו בסופי התיבות המילים 'מתן תורה'. (כפתור ופרח)

בפרשתנו: וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נָקְבוּ בְּשֵׁמוֹת. (א יז) ס"ת 'מתן תורה'. פרשת במדבר נקראת בערב חג מתן תורה. וכן בפרשת יתרו (שמות יט ז) שכתוב בה את פרשת מתן תורה בעצמה, כתיב: וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם לְקִרְיַת הָאֵלִים מִן הַמִּדְבָּר וַיִּתְּנָבוּ בְּמַחֲמַת הַקָּהָר. ס"ת 'מתן תורה'.

וַיִּדְבֹּר י-הוָה אֶל מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר סִינִי (במדבר א, א), לְמָהּ בַּמִּדְבָּר סִינִי, מִכָּאן שֶׁנִּי שְׁנֵי חֲכָמִים בִּשְׁלִישֵׁי דְבָרִים נִתְּנָה הַתּוֹרָה, בָּאֵשׁ, וּבִמְדָּבָר, בָּאֵשׁ מִנִּין (שמות יט, יח): **וְהָרַם סִינִי עֵשׂוֹן כָּלֹו וְגו'.** וּבִמְדָּבָר מִנִּין, שְׁנָאֵמַר (שופטים ה, ד): **גַּם שָׁמַיִם נָטְפוּ גַם עֲבִים נָטְפוּ מִיָּם.** וּבַמִּדְבָּר מִנִּין **וַיִּדְבֹּר י-הוָה אֶל מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר סִינִי.** וְלָמָּה נִתְּנָה בִּשְׁלִישֵׁי דְבָרִים הַלּוֹ, אֵלֶּה מֵה אֵלֶּה חֲנָם לְכָל בָּאֵי הָעוֹלָם כִּי דְבָרֵי תוֹרָה חֲנָם הֵם, שְׁנָאֵמַר (ישעיה נה, א): **הוּא כֵל צִמָּא לְכָל לַמִּים.** דְּבָר אַחֵר, **וַיִּדְבֹּר י-הוָה אֶל מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר סִינִי,** אֵלֶּה כֵּל מִי שְׁאִינוּ עוֹשִׂה עֲצֻמוֹ בַּמִּדְבָּר, הַקָּהָר, אִינוּ יְכוּלִּים לְקַנּוֹת אֶת הַחֲכָמָה וְהַתּוֹרָה, לְכָד נֶאֱמַר: בַּמִּדְבָּר סִינִי. (מדרש רבה)

שְׁלוֹשֶׁת הַדְּבָרִים הַלּוֹל מְזוֹכָרִים בַּמִּדְבָּר, כֵּל אַחַד מֵהֶם מוֹרָה עַל דְּבַר אַחֵר. **'נִיתְּנָה בַּמִּים'** להורות על מה שאמרו חז"ל (תענית ז.) 'למה נמשלו דברי תורה למים? דכתיב (ישעיה נה א): **הוּא כֵל צִמָּא לְכָל לַמִּים** - לומר לך: מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה. וכן נתן הקב"ה את התורה בסיני שהוא קטן שבהרים, להורות על זה שאין התורה מתקיימת רק בעניים. וכן **'נִיתְּנָה בָּאֵשׁ'** כי התורה נמשלה לאש, **כִּי נָר מִצִּנּוֹת וְתוֹרָה אִוֵּר** (משלי י כג), שמאירה לאדם ומדריכתו את הדרך אשר ילך בה, ואמרו חז"ל (יומא עב:) זָכָה - נִעְשִׂית לוֹ סֵם חַיִּים, לֹא זָכָה - נִעְשִׂית לוֹ סֵם מִיתָה. וכתיב (ירמיה כג טז) **הָלוֹא כֹה דְּבָרִי בָּאֵשׁ נָאָם י-הוָה.** וזה גם מה שאמרו חז"ל (ירושלמי שקלים פ"ו ה"א) התורה שנתן לו הקב"ה למשה נתנה לו אש לבנה חרותה באש שחורה היא אש מובללת באש חצובה מאש ונתונה מאש דכתיב (דברים לג) **מִיָּמִינוּ אֵשׁ דֶּת לָמוֹ.** משום שהאש בעצמותה נותנת חיים והצלחה לאדם, וזה האש לבנה, ולובן מראה על טוב והצלחה, אבל מי שאינו לומד על מנת לעשות היא מתהפכת לרעה ח"ו ואז הוא 'אש שחורה'. וזה גם כונת חז"ל (דברים רבה ד ב) 'הסיף והספר ירדו כרוכים מן השמים' היינו הספר בעצמו כשאנשים מקיימים התורה הוא בעצמו הסיף להזיק את האדם, ולכן נתן ה' את התורה ב'אש' לרמז על כי היא לטובה להאיר, ולרעה לחושך. ומה שאמרו חז"ל **'נִיתְּנָה בַּמִּדְבָּר'** יש לפרש על דרך שאמרו חז"ל (מכילתא בשלח יז) 'לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן' היינו שאינם מבקשים מותרות אלא רק כדי להחיות נפשם, וכדאמרו חז"ל (אבות פ"ו מ"ד) כִּי הָיָה דָרָקָה שֶׁל תּוֹרָה, פֶּת בְּמַלְחָה תֹאכַל וּמִים בְּמִשְׁוֹרָה תִּשְׁתֶּה וְעַל הָאָרֶץ תִּישָׁן וְחִי צֶעַר תִּתְּנָה וּבַתּוֹרָה אִתָּה עֵמָל אִם אִתָּה עֵשֶׂה כֵּן אֲשֶׁרִיף וְטוֹב לָךְ אֲשֶׁרִיף בְּעוֹלָם הִנֵּה וְטוֹב לָךְ לְעוֹלָם הָכָא. וגם הקב"ה מפרנס לעוסקי התורה על דרך נס כמו רשב"י וחסידיו (שבת לג:) וכן בכל זמן רואים את ניסי השי"ת שמעמיד מחזיקים בה, והיינו 'במדבר' 'ארץ לא זרועה' 'ומאין יבוא עזרם' אם לא ע"י נס. (כתב סופר' עה"ח)

בִּשְׁלִישֵׁי דְבָרִים נִתְּנָה הַתּוֹרָה, בָּאֵשׁ, וּבִמְדָּבָר, וּבַמִּדְבָּר (במ"ר) - כשם שטבע האש להתפשט ולהתרחב, כך צריך התלמיד חכם להפיץ תורה. וכשם שהמים הולכים למטה, כך אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שדעתו שפלה, וכשם שהמדבר אין בו שינוי, כך התורה נצחית ואינה משתנית. (ברכת יצחק)

פרשת במדבר נקראת תמיד לפני חג השבועות - יש להשתדל לשים שלום בין אדם לחבירו קודם החג כמו שעושים לפני ראש השנה ויום הכיפורים. דתנן: בְּאַרְבַּעָה פְּרָקִים הָעוֹלָם נִידוֹן בְּפֶסַח - עַל הַתְּבוּאָה, בְּעֶצֶת - עַל פִּירוֹת הָאֵילָן, בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה - כֵּל בָּאֵי עוֹלָם עוֹבְרִין לְפָנֵינוּ כְּפִי מְרוֹן, שְׁנָאֵמַר: 'הַיּוֹצֵר יְסוֹד לְכָם הַמְּבִין אֶל כָּל מַעֲשֵׂיהֶם, וְכֵהָ נִידוֹנִין עַל הַמִּים. אֲמַר הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא: הִבְיָא לְפָנֵינוּ שְׁמִי הַלָּקֶם בְּעֶצֶת, כִּי שִׁתְּכֻרְכוּ לָכֶם פִּירוֹת הָאֵילָן. (ר"ה טז.)

בַּמִּדְבָּר סִינִי בגימטריא **בשלום** (378). שכן לפני מתן תורה היו כולם מאוחדים כדכתיב (שמות יט ב) **וַיִּתֵּן שֵׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הַקָּהָר** בָּאֵשׁ אֶתָּה בְּלֵב אֶתָּה. (ההיד"א)

שאלות

- 2

תשובות

- א. אפרים, דן, יהודה, ראובן, ר"ת אדיר. רמז למעלתם של ישראל, אשר אף בעודם בארץ הם בדוגמת מלאכים של מעלה, ארבע מחנות שכינה והשכינה באמצע – כן ארבע דגלים של ישראל והארון באמצע. היינו: מה אדיר שמה בקל הארץ. (שני לוחות הברית – מס' שבועות פרק תורה אור)
- ב. בנות היו לשבט נפתלי יותר מבנים. לכך ברכו יעקב בלשון אישה, נפתלי אלה שלקה הפתח (בראשית מט כא) ר"ת אשה, ותדע לך שהוא כן, שהרי כשמתו במגיפה ס' ריבוא אנשים ולא נשים, נתרבו נשים יותר מאנשים לכך כתיב בפ' פנחס (במדבר פרק כו) בכולן בני ולא לבני, כי בנות נתרבו מבנים. (ר אפרים)*
- ב. בכורות היו בעצמם, ודיו לבכור שיפקיע את קדושת עצמו. (בכורות ה.) והרמב"ן כתב – והנראה אלי כי הבכורים האלה כולם לא נולדו במדבר בשנה אחת כי לא נתרבו העם שם כל כך רק כל הבכורים אשר היו בישראל נמנו כי כולם נתקדשו.*
- ג. ג' ה' ז' לא יכול לחול חג השבועות. כדאמרין לא בד' פסח, לא ג' ח' עשרת, לא אד' ראש השנה וסוכה, לא אג' יום כיפורים ולא זב' פורים. (הלכות פסוקות) יוצא שחג השבועות יכול לחול רק בימי אבד"ו, רמז אבדו גוים אפדו (תהלים י טו) על שלא קבלו התורה. (מועד לכל חי חודש סיון, ספר הקושיות)
- ג. גדול מכולם היה ואפילו מיששכר עצמו – לפי שהיה עוסק במסחר ותומך בייששכר שהיה עוסק בתורה. ואמרו חז"ל (בב"ב ט א) 'גדול המעשה יותר מן העושה', ולכן לא נאמר בו ו' הנסמך שלא היה זקוק למשען. (ר' שלמה קלוגר).
- ד. דגים שבים אין עין הרע שולטת בהם, שנאמר (בראשית מח טז) ויבדלו לרוב בקרב הארץ. אף זרעו של יוסף כאילו הם לצבאתם ימה מכוסים בים. (הרוקח)
- ה. הלך בכבודו ובעצמו כאשר צוה ה' אותו, ואע"ג דמשה יכל לשלוח שליח ובפרט שהיה מלך ישראל לא אמר דהליכתו הוי שלא לפי כבודו. (פרדס שמאי)
- ו. ויקח משה את קספ הפדיון מאת העדפים על פדיוני הלויים. מאת בכור בני ישראל לקח את הקספ. (ג מט-ט) משה היה שליח למסור את כסף הפדיון לאהרן הכהן. מכאן ראינו שמועילה שליחות בפדיון הבן. (מלבי"ם)*
- ז. זכות בני אפרים הוא בשביל שהם בני יוסף – שהרי אותם השבטים שדיבר עימם יעקב בלשון נוכח זכו להיות ראשי דגלים. ראובן בכרי אמה, יהודה אמה יודוה, בן פרץ יוסף – מאל אבידו ובעזרה, יהי דן נחש – לישועתה קויתי י-הנה. והנה ראש הדגל של יוסף הוא אפרים ועם אפרים לא דיבר בלשון נוכח רק בלשון נסתר ואולם אחיו הקטן, לכך אמר לבני יוסף לבני אפרים זכות בני אפרים בשביל שהם בני יוסף. (אגרא דכלה)*
- ח. חשיבות עבודתם מנה – כיון שקתה היה ממונה על הארון ועל קדשי הקדשים, הוא נמנה תחילה. (מדרש רבה, חזקוני, רלב"ג) א"נ הקדים את בני קהת בעבור משה ואהרן שהם מתולדותיו של קהת. (ראב"ע) א"נ לפי שהיו בעלי תורה, שהיה קהת מקהיל קהילות ברבים. ועוד שהיו הולכים יחפים מפני כבוד הארון, וכן היו הולכים כשפניהם הפוכות משאר ישראל, אמר הקב"ה אחר שכל זה עושים לכבודי, אני עושה לכבודי בראש. (צור המור)*
- ט. טריפה ונבילה חיישינן שיאכל – מפני דאכילת הבשר תלויה בכמה הלכות של שחיטה וטרפות ואם עם הארץ יאכל בשר ויהיה רגיל בו אז כאשר יזדמן במקום שאין שם שוחט ישראל כגון בספינה או במדבר הוא אינו יכול לכבוש תאוותו ורוצה הרגל שלו ואז אוכל בשר נבילה וטריפה של גוים דמאחר שאין לו תורה אינו יכול לכבוש תאוותו, ולכן טוב לו שלא יאכל בשר גם במקום שמצוי לו בשר כשר כדי שלא ירגיל תאוותו בו. (בן יהודה – שם)*
- י. יוסף ניתנה לו הבכורה מראובן בנחלה בדגלים ובנשיאים. (הוריות ו.) לכך כתיב ראובן בכר חסר. וכתבי: ובני ראובן בכור ישראל פי הוא הבכור ובסלול יצויעי אביו נתנה בכרתו לבני יוסף בן ישראל ולא להתנשש לבכרה. פי הוזה גבר באחיו ולנגיד מקצו והבכרה ליוסף. (דה"י א ה) (הרוקח, רבינו אפרים)
- כ. כפול הוא בשיעורו שקל הקודש, כדאמרין (בכורות ה.) ומנה של קודש כפול היה. ודבר זה מעכב בפדיון. (אוה"ח)
- ל. לויים עצמם בשעת המסעות היו משמשים כמחיצה, ואם היה יוצא קדשים חוץ ממחיצתם היה נפסל. (מנחות צה. ר"ש) נמצא שהיו הלויים עובדים עבודת המסך. (מאורה של תורה בשם ר"ר טרונק)
- מ. מכת בכורות הרג המקום את בכורי בהמות ישראל, ולכן הקדיש לשמו את בכורי בהמות ישראל. כדכתיב (לעיל יג) פי לי קל בכור פיום הפתי קל בכור בארץ מצרים הקדשתי לי כל בכור בישראל מאדם עד בהמה לי יהי. לפיכך גם בהמות ישראל צריכות פדיון. (מדרש רבה ד ה)
- נ. נחל ראובן גד ומנשה בעבר הירדן. ואמרין (ברכות ה.) למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה בארץ ישראל פתי, לפי שעבר הירדן אינו בכלל ברכות דארץ ישראל ולכן הוצרכו לברכה מיוחדת שיתרבו בבנים ולכן כתיב בהו שמות מלא. ושמעון משום שנתמעט הרבה במעשה פעור, ועוד שהרי נאמר בו (בראשית מט ט) ואפיצם בישראל, אם כן היה חלק ממנו גם בעבר הירדן שהרי נתפזרו בכל השבטים לכך הוצרך ג"כ לברכה מיוחדת. (טעמא דקרא)*
- ס. ספק סכנה הוא ובנכרים מותר להם להכניס את עצמם לספק סכנה, ורק על בני ישראל נאסר. מכיון שאי אפשר להתגייר בלא מילה לכן דחק את עצמו יתרו והכניס עצמו לספק סכנה ומל עצמו. כי מי שרוצה לקבל את התורה ותנאי מילה וגירות הם מעיקר הגירות שרי לו להסתכן כי אין לו ברירה אחרת אך בנים שנולדים מישראל הם ישראל וחיוב מילה עקב היותם יהודים ובכה"ג אונס וסכנה דוחים את המילה (אזנים לתורה, ילקוט סופר)*
- ע. עתיד להיקבר בחלקו של מנשה, משה רבינו ע"ה שנקרא ריע לא-ל, שנאמר (תהלים קלט יז) ולי מה יקרו רעיה א-ל. היינו משה ואהרן שעשו במצרים המכות בשותפות. (מושב זקנים בשם הר"ח) וכל מי שיראת דעת ה' בלבו נעשה ריע לא-ל. (ר' יהודה החסיד)*
- ע. עולם הזה יחיו – ולא ימותו לעולם הבא. כעין מה שפירש"י עה"פ (דברים לג ו) יהי ראובן בעולם הזה ואל ימות לעולם הבא. וכן בברכות (י.) מת אמה – בעולם הזה, ולא תהיה – לעולם הבא. וכן תרגם יונתן: ויחון בסני צדיקי ולא ימותו באש מצלקה ויזוהו עיניהו מן בית קודש קודשא. (פרדס יוסף)
- פ. פעמים היו יושבים מחוץ למשכן, ופעמים היו יושבים בתוך חצר המשכן לפני אהל מועד, מה שאין כן שאר הלויים שישבו רק מחוץ למשכן. (העמק דבר) יש שפירש שבא לומר שלא רק שחנו 'קדמה' אלא אף חנו 'לבני אהל מועד מנחה' כלומר בסמוך לאהל מועד, שלא כמו בני קהת שחנו במרחק אלף אמה מהמשכן. והטעם כי משה ואהרן ובניו שמרים משמרת המקדש, שלא יקרב שם זר שחייב מיתה ועל כן חנו סמוך למשכן. (מלבי"ם)*
- פ. פרנסתם היתה מוטלת על העם לפיכך סיבבו מן השמים ששבט לוי יהיה מועט מכל השבטים שלא יהיו למעמסה גדולה על העם. (ביאורי אגדות)
- והרמב"ן פירש – לפי שלא היו בכלל עיני מצרים ע"כ לא היו בכלל הריבוי כי כל מי שהיה בכלל (שמות א י) פן ירבה היה בברכת (שם א יב) פן ירבה. העמק דבר פירש – כתיב (תהלים ג) וסביביו נשערה מאד על כן נענשו על כל עון. והאזה"ח פירש – לפי שעמרם גרש את אשתו בשביל גזירת קל הבה תילוד, וללמד על כל שבטו יצא, וזו היא סיבת מיעוטם כי אם אין גדיים אין תיישים, והגם שמצינו שעמרם החזיר גרושתו, אין ללמוד ממנו שכולם החזירו כי הוא זה אשר בא אליו הדבר בנבואה.
- צ. צבור היה הדשן על גגו של מזבח הנחשת – ומדי יום היו מרימים רק מלוא הקומץ. (יומא כד.) לעומת מזבח הזהב שהיו מדשנים בכל יום ונוטלים את כל הדשן המונח עליו. (משנה תמיד פ"ג ה"ט) לפיכך בשעת המסעות היה צורך לדשן רק את מזבח הנחשת. (בנין שלמה)
- ק. קפ"ג לוגין. שהרי לכל לילה צריך חצי לוג שמן.*
- ר. רצונו היה רק לקיים את מאמר ה', מפני שיש במעשה זה הטבה לאהרן ואחיו ובניו, היה מקום לומר שהיתה למשה נחת רוח להיטיב לאחיו, בא הכתוב ושלל זאת, שלא חשב במעשה זה רצון הנתינה לאחיו אלא לקיים מאמר ה' והוא באשר צוה י-הנה את משה. (אוה"ח)
- ש. שקול אהרן כמשה ילפינו מדכתיב (ו כ) הוא אהרן ומשה, וכן משה היה שקול כנגד כל ישראל, דכתיב (שמות יא) למשה ולישראל פרש"י – שקול משה כנגד כל ישראל. ולכן אי אפשר למנותו עם כל הלויים דאז משמע דנחשב רק לאחד והלא היה חשוב נגד כל ישראל. ומשה אנו יודעים שהיה שקול נגד כל ישראל וקמ"ל דאף אהרן היה שקול נגד כל ישראל וע"כ לא היה במנין שאר הלויים. (פרדס שמאי)*
- ש. שלום ואמת שרר ביניהם, לפיכך הקדים הכתוב למנות אותם בערבוביא להודיע שהיו בני השפחות כבני אם אחת. (אזנים לתורה)
- ת. תחיית המתים יזכו לעתיד לבוא עם ישראל בלבד. ואמרו חז"ל (נדה לא.) שלושה שותפים באדם אביו אמו והקב"ה, העצמות באות מכה האב, והעור והבשר באים מכה האם. לעתיד לבוא עצם הלוי אינה נרקבת לעולם – ממנה יקום האדם לתחיה. אבל אומות העולם שאין להם תחית המתים, כח האב אינו נותר בבן, לכן אינם מתייחסים אחר האב. (פניני הגר"א)

מקורות / חידודים *

ב. **בני נפתלי** – הטעם שלא נאמר כמו בכולם **לְבָנֵי** לפי שבשעת המנין שמו את כל הפתקים בתיבה גדולה ואח"כ בררו משם הנשיאים כל אחד ואחד את הפתקים השייכים לשבטו, ונתנו אותם בתיבה מיוחדת. נפתלי שבא אחרון מצא את כל הפתקים שנשארו בתיבה, שהם **בְּנֵי נַפְתָּלִי**. (אזנים לתורה בשם האר"י זצ"ל)
כתב אגרא דכלה בשם ליקוטי תורה להאר"י ל' דכולהו בנין ובנין הוה להו ונפתלי בנין הוה ליה ובנתיא לא הוה ליה. ובבעה"ט כתב להיפך שנפתלי היה לו בנות יותר. ויש לפרש עפ"י פשוט דאודות למ"ד מורה על ממשלה וגבהות וחשיבות והנה כל השבטים היה להם בחינת גבהות וממשלה על שלאחריו בדגלים משא"כ נפתלי הוא האחרון בדגלים לא נאמר בו למ"ד. **וכן כתב רבינו בחיי** – שבשכט נפתלי היו הבנות מרובות מן הבנים.

והטעם שלא נאמר כמו בכולם **לְבָנֵי** – ע"פ רש"י בפי תשא (שמות טו) – שאומר שמנין בני ישראל היה שם וכאן אותו המספר בדיוק. לא נולדו ולא נפטרו מבני"י כלום. ושם כתוב שבני ישראל מנו 603550 א"כ כדי לדעת את מנין כל השבטים היו צריכים לחדש לנו כמה הם היו, אז כתבה התורה בצורה של חידוש לשון. מאידך, נפתלי שהוא אחרון, אנו יכולים לחשב לבד ולדעת כמה שנשא מהמנין של כי תשא לכן נכתב בלשון בני דהיינו שהם כך וכך כלשון שמודיעים על דבר ידוע. (ספר הפלאה).

ב. **כתב הבכור שור** – יש שפירשו שאותם שלוש מאות לויים לא היו ראויים לשמש במקדש, ולכן לא יכלו לפדות את הבכורות. ובפענח רזא כתב – שלוש מאות הנותרים הם בני לוייה שנשאת לישראל, ואף שדינם כישראלים לכל דבר, מכל מקום מנה אותם הכתוב כם הלויים משום שהם פטורים מפדיון הבן כמו שאר הלויים. וכן פירש ר"י מוינה. ובפענח רזא הוסיף – שלכן בחלק מבני לוי לא הוזכר 'לביית אבותם' משום שהיו במנין גם בני לוייה שנשאת לישראל.

ו. **כתב המלבי"ם** – ואגב הודיע שהיה הפדיון ע"י משה וכדעת הש"ך ביור"ד [ס' ש"ה] **שיכול לפדות ע"י שליח**.
וכתב הרמ"א (שם) – ואין האב יכול לפדות על ידי שליח וגם אין ב"ד פודין אותו בלא האב (ריב"ש ס' קל"א).

הטעם שמשא לקח את הפדיון ונתן לאהרן – מתנות כהונה הם ממון שאין לו תובעים, ומצי למימר רצוני ליתן לכהן אחר. אבל ב"ד יכולים להוציא ממון הפדיון אפילו ממשועבדים. כאן אהרן לא יכול היה לקחת כי זה לא שלו והוא ממון שאין לו תובעים. מאידך משה רבינו היה לו דין של ב"ד ויכל לקחת הממון. (פנים יפות)

ז. **לְבָנֵי יוֹסֵף לְבָנֵי אֶפְרַיִם**. ולא אמר 'לְבָנֵי יוֹסֵף לְבָנֵי אֶפְרַיִם' לפי שיוסף לא נשא במיתא אביו משום כבוד מלכות לא רצה למנותו בדגלים ונקרא הדגל על שם בני לכן אמר לבני אפרים כדרך שאומר בכולן. (בעה"ט)

ח. כמו שאמר המלאך יהושע (יהושע טו) **שֶׁל עֵלֶף מֵעַל רִגְלֶךָ פִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אִתָּה עֹמֵד עָלָיו קֹדֶשׁ הוּא**.

ט. **רבינו האר"י ז"ל** בשער טעמי המצות פרשת עקב, פירש **הסיבה שראוי למנוע לעם הארץ מאכילת הבשר** מפני שאינו יכול לתקן לברר ניצוצות קדושה מן הבשר באכילתו אותו. ועוד כתב **טעם אחר** כדי שלא ידבקו בו הסיגים שיש בבשר, ונפשות הרעות שמגולגלים בו מפני שאין לו תורה כדי שיוכל לדחותם יענין שם.

ולפי דברי רבינו האר"י ז"ל יובן בס"ד הטעם מה שלא נזכר בדברי רבי מניעה **מבשר דגים**, כי הדגים אין בהם סיגים הרבה דלכן אסיפתם מתירתן. **ובדרך דרש** נראה לי בס"ד הטעם דע"פ הארץ אסור לְאָכַל בֶּשָׂר כי יעקב ועשו חילקו העולמות ולכן אין לזרע יעקב בעולם הזה המותרות שהוא בשר אלא רק מאכל קיום הנפש, ברם הם זוכים בבשר ובכל מותרות מכת עסק התורה המקיים עולם הזה, והוא ליה כמציל מזוטו של ים, ועל כן עם הארץ שאין לו תורה אין לו זכיה בבשר שהוא מותרות, דנמצא אוכל מחלק עשו. (בן יהודה ע"ש)

וכל שאינו עוסק בתורה בכל הני איסור והיתר דאכילת בשר אסור לאכול בשר דוודאי יכשל בו להתיר האיסור ועל כן נקט בשר בהמה ועוף דרבו דיניהם להבדיל בין איסור להתיר משא"כ בדגים דבכל יוכל להבדיל בין איסור להתיר כשידע ס' קשקשת. (חידושי אגדות – שם)

מתחיל בבהמה ומסיים בבהמה ועוף ותו דא"כ דגים נמי? ונראה משום דכל הני דבעי שחיטה צריכין תיקון וע"ה אי אפשר לו לתקן שום מין אדרבא מקלקל לכן אסור לאוכלם והנה שחיטה ב' סימנים בושט וקנה הוא תיקון כפול אחד במעשים נגד הושט והשני בדבור התורה וברכה והוא הקנה והנה כל מי שקבל התורה גם שהוא ע"ה מכל מקום מלאים מצות כרמון ויכול לתקן חלק המעשי אבל לא חלק הדיבור לכן אסור לו לאכול בשר בהמה דווקא שהכשירה בב' סימנים אבל עוף יוכשר בס"י אחד ומייתי מקרא מי שאינו עוסק בתורה כלל היינו אפילו בחלק המעשי שבה לא יאכל אפי' עוף כנ"ל. (חידושי חת"ס)

לפי שאינו יודע לשחוט ולמלוך כראוי. (הריטב"א בשם מהר"ט)

ג. אצל כל השבטים כתיב **שְׁמַת** חסר חוץ מראובן שמעון גד ומנשה דכתיב **שְׁמוֹת** מלא – אות ו' הוא אות חיים כנודע והנה על אותן המנויין כאן נגזרה גזירה שימותו במדבר לבל יראו את הארץ אשר מאסו בה והנה אפשר לומר שכמה מן אותן השבטים לא היו בכלל הגזירה כי ראובן **גד** מנשה לא נטלו בארץ וגם שמעון יש במדרש שלא נטל חלקו בארץ רק נוחל בתוך בני יהודה וכשנתרבו בני יהודה נטלו בחזרה חלק שלהם. והנה אפשר לומר מאלו הד' שבטים (סימנך **שמג"ר**) מי שנשאר מעבר לירדן מזרחה לא היה בכלל הגזירה כיון שהגזירה לא היה רק מי שירצה ליטול חלק בארץ ולזה נכתב בהם אות ו' אות חיים. (אגרא דכלה)

ס. **כיצד יתרו נתייר במדבר ולא היה רוח צפוני** – יתרו מבני קטורה היה ובני קטורה לדעת הרמב"ם נימולים הם, וצריך לומר שפריעה לא היה סכנה במדבר. **א"נ** יתרו מל את עצמו לפני מתן תורה ואז היתה עדיין רוח צפונית. (עבודת משה)

וכיצד שבט לוי סיכנו עצמם ומלו במדבר? אלא ע"כ אין בזה סכנה ממשית, אלא חשש רחוק של סכנה, ואע"פ שאין מורין לאדם שיכנס עצמו לסכנה כזו, מ"מ אם חשקה נפשו לקיים מצוה ולכן מסתכן בסכנה כ"כ רחוקה – אין איסור בדבר. (משיב כהלכה)

ע. **כתבו הראשונים**, שר' וד' מתחלפות מחמת הדמיון בצורתן. (ראב"ע קהלת ה' א. רד"ק יחזקאל ו' יד).

וכתב הרמב"ן ששני השמות שווים בטעמם, 'דעואל' שידע את האל, ו'רעואל' ששם רעיון לבו באל, והיו קוראים לו בשני שמות ולכן תזכירו התורה בשניהם.

מה הטעם שגד זכה שיקבר מרע"ה בחלקו לפי שכשמינה ראש דגל לזן היה יכול גד לומר אני בכור לזלפה וזן בכור לבלהה למה אני איני ראש דגל כמוהו ולא דיבר נגד מרע"ה לכך כתיב 'אליסף בן דעואל' וכתב בריש 'רעואל' שעלה וזכה לריע אל שהוא מרע"ה שיקבר בחלקו, דבעבור הדגלים זכה לזה. (חומת אנך בשם אמרי נועם)

פ. **פירש הראב"ע** – 'מזרחה' הוא מקום זריחת השמש, ו'קדמה מזרחה' פירושו במקום המזרחי ביותר.

ק. **וּפְקֻדַּת אֱלֹעָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן שֶׁמֶן הַמָּאוֹר** – כתב הרמב"ן ז"ל כי משה שאמר ופקודת אלעזר ולא אמר ומשא אלעזר כמו שאמר משא בני קהת, נראה מזה שלא היה אלעזר נושא אותם אבל היה פקיד עליהם, אבל מן הירושלמי מצוינה שהיה אלעזר נושא אותם הוא בעצמו, ובוודאי היה משא גדול, שהרי הקטרת שס"ה מנה היה **ושמן המאור לשנה שלמה היה קפ"ג לוגין**, והיה בלי ספק מצויה נס, עד כאן לשון הרב ז"ל. **ומצאתי** בירושלמי בפרק המצניע, שמן המאור בימינו, מנחת קטורת הסמים בשמאלו, ומנחת התמיד של יום תלויה בזרועו, ושמן המשחה בימין צלוחית קטנה תלויה לו באפונדתו. (רבינו בחיי)

כתב הכלי חמדה – דבמדבר היו מדליקים רק הנר המערבי, שהיה עדות על כך שהשכינה שורה בבני ישראל, ולנר המערבי לבד היה צריך כמות שמן כזו.

כתב השפתי צדיק – שעל הדרך לא מעכב רק נר אחד ולצורך נר אחד היה מצמצם מידה זו. (פרדס יוסף)

ש. וישמע יתרו כהן מדן חתן משה את כל אֶשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי הוֹצִיא אֱלֹהִים אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם. (שמות י"א). דאם לא כן לא הל"ל רק לישראל שהרי משה בכלל ישראל הוא אלא לומר לך שקול וכו' והא דמהפך רש"י ומפרש שלא על סדר המקרא י"ל דק"ל דודאי את כל אשר עשה קאי על אשר הוציא אותן ממצרים ובהוצאה שייך להקדים ישראל דהא ההוצאה מהשעבוד היה לישראל ולא למשה ולשבט דהא לא היו המצרים משעבדים בשבטו של לוי כמו שפרש"י בפרשת שמות בשלמה אי הוא אמרינן דמשה היה חשוב יותר מכל ישראל הוה אתי שפיר דהקדים משה לישראל אבל השתא דאמרת דהיה שקול כנגד כל ישראל ולא היה חשוב יותר א"כ היה לו להקדים ישראל להיות עיקר ההוצאה היתה לישראל כדפירשתי ואין לומר דאצטרך להקדים משה לישראל ללמד ששקול משה נגד כל ישראל דהא יש ללמוד זה מדהוציא את משה מכלל ישראל כדפירשתי לתירוץ ראשון ומתוך רש"י דאת כל אשר עשה לא קאי אהוצאה אלא קאי אירידת המן וכו' דשייך לכולהו למשה כמו לישראל דהא בההיא טובה היו כלם שוים ולכן הקדים משה לישראל כי עיקר העשייה היה למשה שהסיר השם תלונת ישראל מעליו במן ובבאר ובעמלק שנצחו משה שהוא ה' בישראל מלך בתפלתו ובלבל לו השעות כדאיתא במדרש וק"ל. (שפתי חכמים)

אֶשֶׁר פָּקֵד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן – נקוד על אֶהֱרֹן ללמד שלא היה במנין. (בכורות ד). הטעם שבחירת אהרן לא היה במקום הבכורות אלא ביום שנתקדש המשכן נבחר אהרן לשרת בו, לפי שהבכורות הוסרו על ידי חטא העגל. (רש"י הירש)

שבעים פנים לתורה, לעיתים תהיה יותר מתשובה אחת
 התשובות אינם להלכה למעשה, הערות והארות יתקבלו בברכה
לעילוי נשמת הרב חפץ בן אסתר זצ"ל
ramnadlan018@gmail.com
 לקבלת העלון במייל ניתן לפנות לכתובת